

ДИНОЗАВРИ

Цей атлас — твій яскравий провідник по світу доісторичних тварин.

З нього почнеться твоє вивчення дивовижних ящерів, які назавжди зникли з лиця Землі мільйони років тому.

Ти довідаєшся багато нового про нашу планету: як вона виникла, як змінювалася, які тварини й рослини з'явилися першими та які динозаври жили на суходолі, у морі й у небі. Атлас містить понад 100 цікавих статей про спосіб життя і звички цих рептилій. А завдяки чудовим ілюстраціям ти познайомишся з усім різноманіттям їхніх видів.

Мирні 40-метрові травоїдні, люті 2-тонні хижаки, оперені й лускаті динозаври, — гортаючи сторінки атласу, ти здійсниш незабутню подорож і побачиш зниклий світ на власні очі!

www.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-3941-1

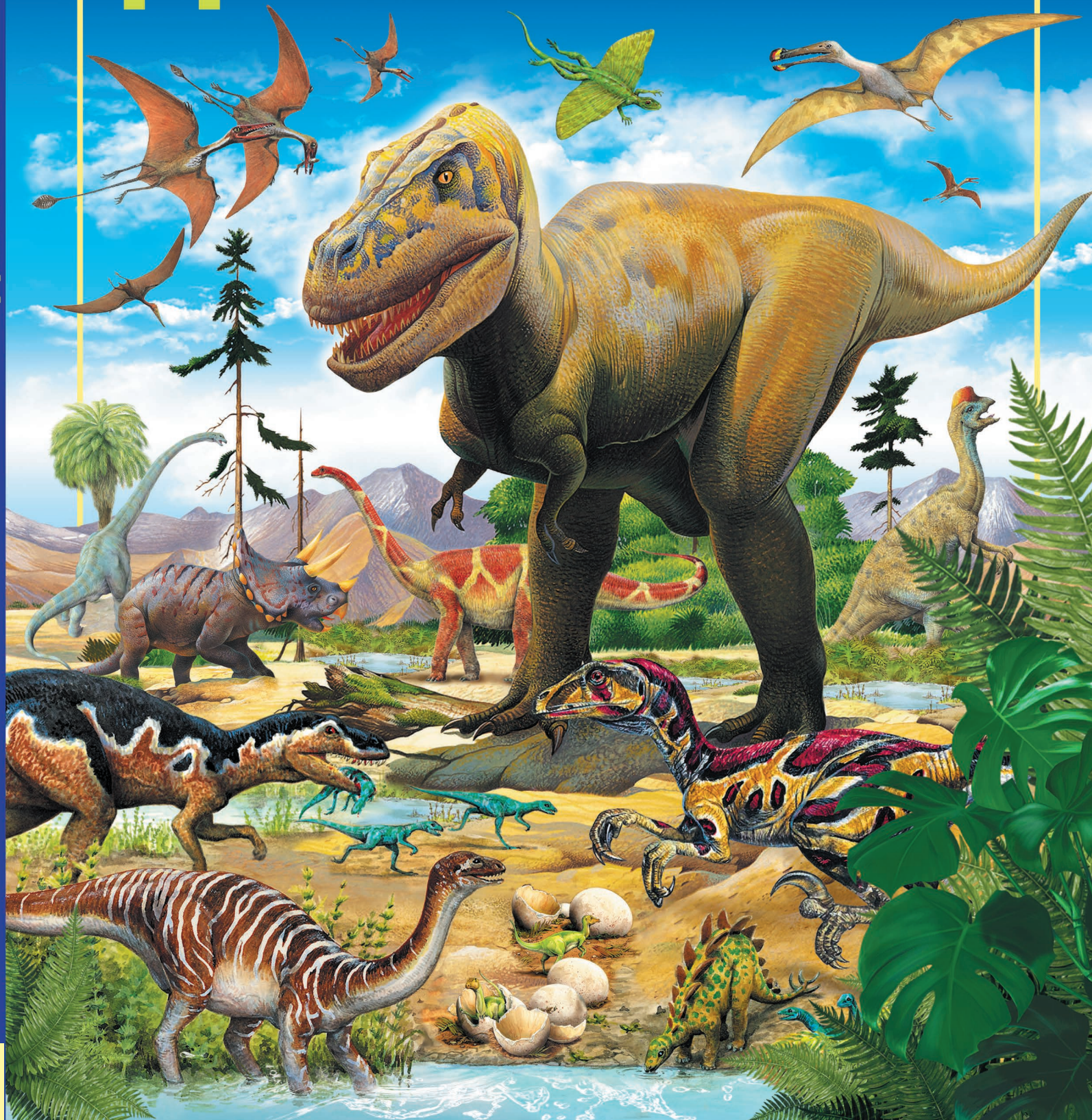

9 789661 439411

ІЛЮСТРОВАННИЙ АТЛАС ДИНОЗАВРИ

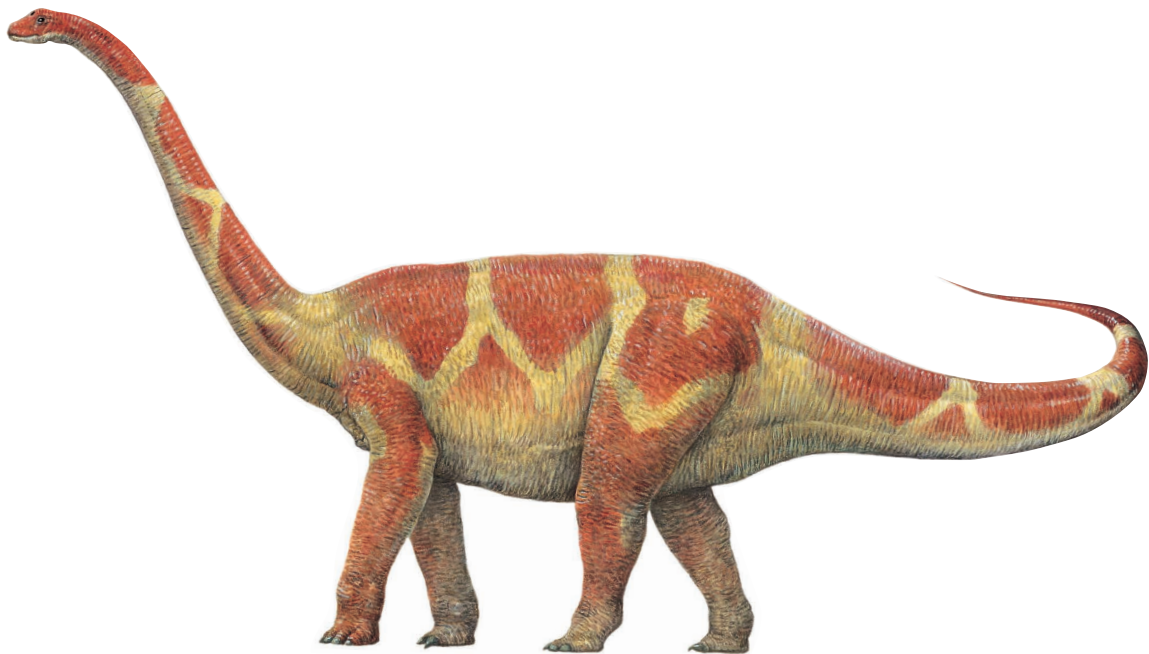
ДИНОЗАВРИ

ІЛЮСТРОВАННИЙ АТЛАС

Стив Паркер

ІЛЮСТРОВАННИЙ АТЛАС
ДИНОЗАВРИ

 ВИДАВНИЦТВО
КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЯ
Харків
2012

УДК 087.5
ББК 28.1
П18

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Ілюстрації: *Пітер Девід Скотт і Джеррі Гінкс*

Консультант: професор *Майкл Бентон*, кафедра наук про Землю, Бристольський університет

Переклад з англійської:
«Dinosaurs Atlas» by Steve Parker, Orpheus Books Ltd, 2004

Перекладачі *Олександра Валуйська, Борис Резниченко*

Дизайнер обкладинки *Наталія Коноплич*

Науково-популярне видання

ПАРКЕР Стів
Динозаври. Ілюстрований атлас

Головний редактор *С. С. Скляр*
Відповідальний за випуск *Г. В. Сологуб*
Редактор *Г. В. Фурса*
Художній редактор *О. О. Глоба*
Технічний редактор *А. Г. Верьовкін*

Підписано до друку 24.07.2012.
Формат 84x108/16. Друк офсетний.
Гарнітура «SchoolBook». Ум. друк. арк. 5,4.
Наклад 7000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано з готових діапозитивів
у ПАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4
впроваджена система управління якістю
згідно з міжнародним стандартом
DIN EN ISO 9001:2000

ISBN 978-966-14-3941-1 (Україна)
ISBN 978-1-901323-90-0 (англ.)

© Orpheus Books Ltd, 2004
© Nemiro Ltd, видання українською мовою, 2012
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»,
переклад та художнє оформлення, 2012

ЗМІСТ

4 ЗНАЙОМСТВО З ДИНОЗАВРАМИ

7 ПОЯВА ДИНОЗАВРІВ

10 ТРИАСОВИЙ ПЕРІОД

13 ЮРСЬКИЙ ПЕРІОД

16 ПІВНІЧНА АМЕРИКА

20 ЄВРОПА

24 АЗІЯ

27 КРЕЙДЯНИЙ ПЕРІОД

30 ПІВНІЧНА АМЕРИКА

34 ЄВРОПА

38 АЗІЯ

42 МОРСЬКІ РЕПТИЛІЇ

44 ЗНИКНЕННЯ ДИНОЗАВРІВ

46 ВИКОПНІ РЕШТКИ
ДИНОЗАВРІВ

48 АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

ЗНАЙОМСТВО З ДИНОЗАВРАМИ

Динозаври — одні з найвідоміших тварин на планеті. Проте ніхто ніколи не бачив живих динозаврів, тому що ці дивовижні тварини вимерли хтосна й коли. Ми знаємо про існування динозаврів зі знайдених скам'янілих решток. Величезні скелети, окремі кістки, зуби і щелепи знаходять у гірських

породах і льодах. Викопні рештки свідчать про те, що динозаври були рептиліями, як і сучасні крокодили, ящірки, змії та черепахи. Вони жили в усіх частинах світу й панували на нашій планеті цілих 160 млн років. А 65 млн років тому динозаври раптово вимерли.

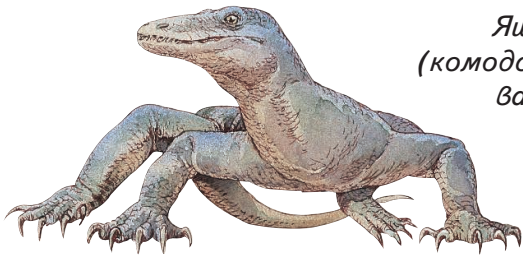
На Землі жили динозаври різних розмірів, від крихітних хижаків, не більших за кошеня, до гігантів — найбільших істот, які коли-небудь ступали по нашій планеті. Наскільки нам відомо, усі динозаври мали чотири кінцівки і хвіст. Одні динозаври стояли і швидко бігали на двох задніх лапах, інші на силу пересувалися на чотирьох. А деякі могли переміщатись і так, і так. У біль-

шості динозаврів були довгі шиї та багато зубів.

Єдине, чого нам ніколи не вдасться встановити, — це забарвлення динозаврів. Усі рештки цих тварин скам'яніли, навіть залишки шкіри й лусочок, які рідко трапляються, мають колір каменю. На ілюстраціях показано можливе забарвлення динозаврів. Ймовір-

ПТАХОТАЗОВІ

*Ящірка
(комодський
варан)*

Динозаври, на відміну від інших рептилій, стояли й пересувалися на прямих кінцівках. У більшості рептилій, в тому числі у сучасних ящірок і черепах, кінцівки розміщені по боках тулуба і згинаються в колінах. У доісторичних рептилій, так званих текодонтів, кінцівки частково згиналися в колінах

і займали середнє положення на тулубі, якщо порівнювати їх із динозаврами й сучасними рептиліями. Текодонти жили до динозаврів. Можливо, деякі з них еволюціонували в динозаврів. Сучасні крокодили також пересуваються на трохи зігнутих лапах.

Текодонт

Динозавр

но, деякі з них були темно-зеленими або коричневими, мов крокодили, інші — яскравими, строкатими, як ящірки та змії.

Унизу зображено динозаврів, які жили в різних частинах світу за різних часів. Усіх їх показано в масштабі. Ба-

гато птахотазових динозаврів мали гребені, роги, панцири або шипи — мабуть, для захисту. До ящеротазових динозаврів належать як швидкі й сильні тероподи (хижаки), так і довгошії трав'яїдні зауроподи.

Тероподи

ЯЩЕРОТАЗОВІ

Зауроподи

За будовою таза динозаврів поділяють на дві великі групи: ящеротазові й птахотазові. До ящеротазових динозаврів належать усі хижаки, великі та дрібні, і величезні трав'яїдні зауроподи з довгими шиями і хвостами, наприклад *диплококи*. До птахотазових належить решта динозаврів, які харчувалися рослинами.

Ящеротазові динозаври мали чотирипроменеву (у вигляді чотирьох променів) будову таза: лобкові кістки спрямовані вперед, лобкова й сіднична кістки за формою нагадували літеру А (згори до них прилягала клубова кістка).

Птахотазові динозаври мали трипроменеву (у вигляді трьох променів) будову таза: клубова кістка спрямована вгору, сіднична — назад, а лобкова — вперед.

Як птахи й більшість сучасних рептилій, самиці динозаврів відкладали яйця. Знайдено безліч решток яєць і гнізд динозаврів. Також виявлено рештки дитинчат динозаврів, які щойно вилупилися з яєць. Ці знахідки дають змогу стверджувати,

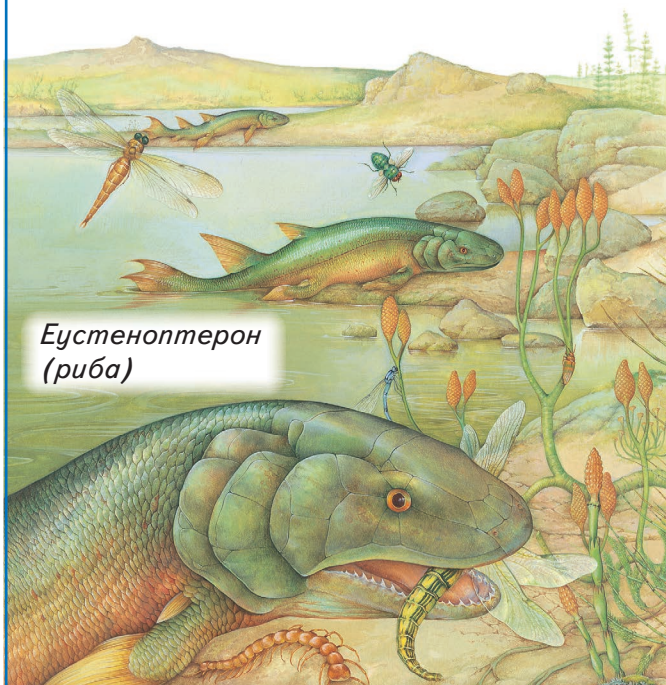
що динозаври робили гнізда для яєць, а деякі навіть доглядали дитинчат. Тепер так поведуться лише крокодили й алігатори. Проте досі невідомо, чи обоє динозаврів-батьків висиджували яйця і наглядали за малютами, чи тільки мати.

ПОЯВА ДИНОЗАВРІВ

Динозаври не були першими тваринами на Землі. Вони з'явилися близько 230 млн років тому, а життя на нашій планеті зародилося набагато раніше — понад 3 млрд років тому. Різні види рослин і тварин еволюціонували й вимирали. Цей величезний відтинок часу поділено на періоди (таблиця праворуч). Динозаври населяли Землю протягом тріасового, юрського і крейдяного періодів.

Увесь цей час Земля змінювалася. Гори виростали і зникали, моря та океани з'являлися й висихали. Навіть величезні ділянки суходолу, що їх ми називаємо континентами, перебували в постійному русі.

Еустеноптерон
(риба)

1 млн років тому	ЧЕТВЕРТИННИЙ	Перші сучасні люди
1,8	ТРЕТИННИЙ	
65	КРЕЙДЯНИЙ	Вимирання динозаврів
144	ЮРСЬКИЙ	Перші квіткові рослини
200	ТРІАСОВИЙ	Перші ссавці
251	ПЕРМСЬКИЙ	Перші динозаври
286	КАМ'ЯНОВУГІЛЬНИЙ	Перші рептилії (плазуни)
360	ДЕВОНСЬКИЙ	Перші амфібії (земноводні)
408	СИЛУРІЙСЬКИЙ	Перші комахи
438	ОРДОВИЦЬКИЙ	Перші наземні рослини
505	КЕМБРІЙСЬКИЙ	Перші риби
530	ДОКЕМБРІЙСЬКИЙ	Перші молюски
3500		Найдавніші викопні рештки
4600		Утворення Землі

На цих трьох картах показано, який вигляд мала Земля в еру динозаврів і як вона змінювалася. Спочатку, за тріасового періоду, континенти були об'єднані й утворювали гігантський суперконтинент — Пангею. Протягом юрського періоду континенти почали відокремлюватися один від одного. Їхній дрейф (рух) тривав увесь крейдяний період. Іноді рівень моря піднімався і з'являлися нові водойми, деякі з них потім висихали. Форма континентів також постійно змінювалася.

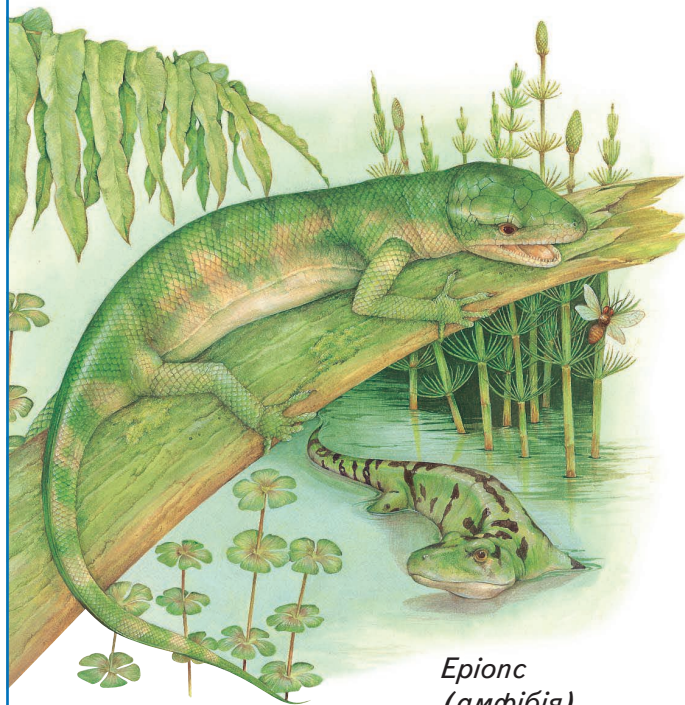
Тріасовий період

Юрський період

Крейдяний період

*Хілономус
(перша рептилія)*

*Еріопс
(амфібія)*

Життя на нашій планеті зародилось у воді. Перші найпростіші рослини і тварини, наприклад морські водорості й молюски, були невеликі за розміром. Риби з'явилися близько 500 млн років тому. Деякі рослини, що росли на берегах водойм, еволюціонували й поширилися на суходолі. Розвиток тварин, наприклад викопних багатоніжок і комах, був подібним. Близько 370 млн років тому суходіл почали освоювати перші чотириногі тварини — амфібії. Їхні кінцівки розвинулись із сильних плавців риб. Проте амфібіям доводилося постійно зберігати шкіру вологою і повертатись у воду, щоб відкласти яйця, як це дотепер роблять жаби й ропухи. Близько 300 млн років тому з'явилася зовсім нова група тварин. Їхня шкіра була лускатою, вони відкладали яйця з твердою оболонкою і могли перебувати на суходолі постійно. Це були рептилії.

На початок пермського періоду, незадовго до появи динозаврів, на Землі панували рептилії. Вони мали різні розміри й форми. *Диметродон* був жорстоким триметровим хижаком. Його спину прикрашало величезне «вітрило» з напнутої на кісткові вирости шкіри. Диметродон належав до рептилій (ряду пелікозаврів).

Диметродон

